

завершення слідчої (розшукової) дії (сприяння слідчому у складанні протоколу, додатків до нього, надання висновку щодо придатності виявлених слідів для їх ідентифікації, формулювання запитань при залученні експерта) до закінчення досудового розслідування. Ф. с. п. п. с. (р.) д. залежать від видів завдань, на вирішення яких спрямовані його дії. Розрізняють ідентифікаційні, ситуаційні, діагностичні функції.

Лит.: Хрусталеv В. Н., Трубицын Р. Ю. Участие специалиста-криминалиста в следственных действиях. СПб., 2003.

В. О. Яремчук.

ФУНКЦІЇ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ – система властивостей, що відбуваються і обумовлюють роль і призначення цього тактичного засобу для оптимізації процесу досудового розслідування й судового розгляду в цілому та вирішення тактичних (проміжних) завдань щодо певних слідчих (судових) ситуацій зокрема. Ф. т. о. слід поділяти на внутрішні та зовнішні. Внутрішні функції розкривають роль і призначення цього тактичного засобу, технологію їх побудови і реалізації, організацію і регулювання взаємодії компонентів (процесуальних і непроцесуальних дій та заходів), що входять до їх структури. Зовнішні функції орієнтовані на реалізацію цілей системи, вплив на зовнішнє середовище і взаємодію з ним, забезпечують зовнішні результати реалізації тактичної операції, її вплив на слідчу ситуацію з метою змінення останньої на кращу або вирішення взагалі. До внутрішніх Ф. т. о., що забезпечують високорациональний, оптимальний і ефективний рівень цих

засобів, слід віднести такі: 1) узгоджувальна – обумовлює порядок побудови структури тактичної операції, визначає місце кожного компонента, встановлює порядок і послідовність їх реалізації, координує дії між суб'єктами, які проводять тактичну операцію, тощо; 2) субординаційна – відображає наявність відносин підпорядкування в механізмі функціонування тактичної операції як системного утворення, тобто залежності одного компонента її структури (дії або заходу) від ін., а також визначає розподіл між цими компонентами субординаційних відносин і взаємозв'язків, ситуаційно зумовлених окремими проміжними тактичними завданнями; 3) регулятивна – передбачає структурування і реалізацію компонентів тактичної операції лише за умов їх комплексного застосування; 4) оптимізуюча – забезпечує відповідність структурних компонентів тактичної операції певним тактичним (проміжним) завданням, необхідним для обрання ефективних шляхів їх вирішення в тій чи ін. слідчій (судовій) ситуації, а також дотримання принципів побудови і реалізації тактичних операцій; 5) цілепокладальна – визначає цілі функціонування та розвитку системного утворення «тактична операція» та її окремих компонентів, підпорядкованих вирішенню тактичних (проміжних) завдань, які виступають як мета даної операції, а також спрямованих на оптимізацію процесу досудового розслідування та судового провадження, забезпечення економії процесуальних ресурсів.

Класифікацію зовнішніх Ф. т. о. доцільно здійснювати за такими підставами: 1) за ступенем узагальнення: а) за-

гальні, які характерні для комплексу процесуальних та непроцесуальних дій, відображають осн. напрями діяльності у процесі проведення тактичної операції, роль і призначення цих тактичних засобів у процесі розслідування злочинів та судового розгляду. Загальними функціями тактичних операцій є пізнавальна, прогностична, регулятивна, організаційна, конструктивна, пошукова, профілактична; б) окремі, які являють собою відбиття, диференціацію тих чи ін. загальних функцій, пов'язаних зі специфікою тактичної операції, спрямованих на вирішення окремих тактичних завдань і обумовлених слідчою ситуацією; 2) за обсягом Ф. т. о. вони можуть бути поділені на осн. (які мають переважне значення в тій чи ін. тактичній операції) і додаткові (які виконують додаткову роль, тобто набувають другорядного значення). Так, у тактичних операціях «Пошук прихованих цінностей», «Пошук майна» осн. функцією виступає пошукова функція, а додатковою можна вважати функцію забезпечення відшкодування матеріального збитку; 3) за складом функцій: а) прості (тактична операція виконує одну функцію осн. й декілька додаткових); б) складні (тактична операція виконує декілька осн. функцій і різні додаткові); 4) за сферою реалізації функцій вони можуть бути поділені на: а) досудового розслідування; б) судового провадження; 5) за змістом функцій: а) цільові, які спрямовані на визначення джерел інформації, організацію проведення слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів у межах операції, координацію діяльності учасників тактичної операції, економію процесу-

альних засобів та ін.; б) рольові, тобто функції, які виконують учасники проведення цих операцій. Осн. учасником проведення тактичних операцій, їх організатором і керівником виступає слідчий (прокурор, суддя). Тому їх рольові функції збігаються з цільовими функціями проведення самих тактичних операцій. Щодо функцій ін. учасників тактичної операції, то вони мають поєднувати в собі такі ознаки, як підпорядкованість і відносна самостійність. Кожна Ф. т. о. специфічна, має лише їй властивий зміст і об'єкт впливу, виконує в процесі функціонування таку роль і призначення, які в силу індивідуальності надають їй особливої спрямованості, теоретичної або прикладної цінності.

Тактичні операції за сферою, напрямами тактичного впливу та діапазоном застосування у процесі досудового розслідування та судового розгляду злочинів є багатофункціональними організаційно-тактичними засобами здійснення кримінального провадження, які ефективно використовуються для вирішення окремих тактичних завдань і мають певне призначення, обумовлене слідчою (судовою) ситуацією і спрямованістю системи процесуальних і непроцесуальних дій та заходів. При цьому діяльність з розслідування та судового розгляду злочинів шляхом реалізації тактичних операцій – це не хаотичний набір функцій, а система, якій притаманні єдність і цілісність, які відображаються у внутрішніх проявах структурних компонентів, зв'язків, відносин і зовнішніх напрямках проведення тактичних операцій. Тому функціональне призначення тактичних

операцій слід розглядати як систему функцій, які перебувають у взаємодії, взаємозв'язку, що забезпечує оптимізацію та ефективність процесу кримінального провадження.

Лит.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979; Шиканов В. И. Теоретические основы тактических операций в расследовании преступлений. Иркутск, 1983; Шепітько В. Ю. Використання тактичних операцій у слідчій діяльності: теоретико-прикладні проблеми. В кн.: Вибрані твори. Х., 2010; Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації. Х., 2013; Баев О. Я., Комаров И. М. Тактические операции в досудебном производстве по уголовным делам. М., 2016.

В. М. Шевчук.

ФУНКЦІ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ – призначення способів дії під час реалізації слідчої (судової) діяльності. Тактичні прийоми виконують різноманітні функції і можуть бути поділені на загальні, що виходять за межі ізольованої дії й характерні для ряду процесуальних дій, та окремі, притаманні внутрішньому змістові окремої дії. Дослідження функціонального призначення тактичних прийомів вимагає розгляду специфіки загальних і окремих функцій. Загальними Ф. т. п. можуть бути пізнавальна, прогностична, комунікативна, регулятивна. Пізнавальна Ф. т. п. пов'язана з одержанням доказової інформації при виконанні окремих процесуальних дій. Тактичні прийоми за своєю сутністю повинні сприяти пізнанню, переслідувати мету ефективного проведення слідчих (розшукових) і судових дій. Пізнавальна функція

складається із застосування таких прийомів, які відповідно до мети дії сприяють виявленню інформаційного матеріалу та встановленню істини. Прогностична Ф. т. п. дозволяє слідчому (судді) правильно обрати ті чи ін. способи дії, домогтися реалізації мети процесуальної дії. Ця функція охоплює три осн. напрями передбачення: 1) власних дій слідчим (суддею); 2) дій ін. учасників процесу розслідування (судового розгляду); 3) можливості управління здійснюваною діяльністю. Комунікативна Ф. т. п. виявляється у процесі спілкування слідчого (судді) з ін. учасниками в межах процесуальної дії (під час допиту, одночасного допиту, пред'явлення для впізнання та ін.). Ця Ф. т. п. включає такі напрями: 1) встановлення психологічного контакту; 2) управління спілкуванням з боку слідчого (судді); 3) здійснення психологічного впливу на підозрюваного, обвинуваченого, свідка чи ін. особу в процесі спілкування; 4) одержання слідчим (суддею) необхідної інформації в процесі спілкування. Регулятивна Ф. т. п. припускає можливість виявити їх вплив на слідчу ситуацію і ситуацію процесуальної дії, змінювати їх. Правильно обраний тактичний прийом дає змогу регулювати ситуацію в потрібному напрямі (змінювати позицію учасників процесуальної дії, одержувати дані про можливе місцеперебування слідів злочину, способи їх приховування тощо). У процесі використання тактичних прийомів відбувається зміна ситуації, яку вони регулюють. Тактичні прийоми обираються вільно та застосовуються на розсуд слідчого чи судді. Водночас треба враховувати можливості саме ре-

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018